

OSOBNÍ ŽIVOT A RODINNÉ VZTAHY LEOPOLDA THUN-HOHENSTEINAV LETECH 1910 AŽ 1930

Hledání vlastní životní cesty jako součást procesu individualizace

Dita JELÍNKOVÁ

Leopoldu Thun-Hohensteinovi (10. 12. 1888–29. 10. 1944) z choltické větve hraběcího rodu¹⁾ dosud nebyla věnována historiografií bližší pozornost.²⁾ Přitom podkladů ke studiu je dostatek, rodinný archiv uložený v Státním oblastním archivu v Zámrsku je takřka plně zpřístupněn a nabízí celou řadu pramenů úřední povahy i egodokumentů.³⁾

Hrabě Leopold, celým jménem Leopold Marie Theodore Karl, se narodil 10. prosince 1888 v Cholticích jako jediný syn Janu (Johanu) Nepomukovi Rudolfovi Thun-Hohenstein (1857–1921)⁴⁾ a jeho choti Marii Carolině, roz. Sternbergové (1867–1892).⁵⁾ Kmotrem při křtu mu byl její otec, Leopold Sternberg ze Zásmuk a Častolovic.⁶⁾ Měl dvě sestry, starší Carolinu (Lily)

1) Na počátku 18. století se Thunové usazení v Čechách rozdělili do čtyř hlavních větví, děčínské, klášterecké, poběžovicko-benátské a právě choltické. Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, 3. vyd., Praha 2003, s. 280.

2) Ačkoliv v posledních letech se mu začínají věnovat studentské absolventské práce. Alena KOŇAŘÍKOVÁ, *Thun-Hohensteinové z Choltic a jejich vazby k nacionálnímu socialismu*, Univerzita Pardubice 2012 (bakalářská práce pod vedením Dity Jelínkové); Kateřina HUKALOVÁ, *Esoterické zájmy v životě Leopolda hraběte Thun-Hohensteina (1888–1944)*, Univerzita Pardubice 2011 (bakalářská práce pod vedením Vladana Hanulíka).

3) Státní oblastní archiv v Zámrsku (dále jen SOA Zámorsk), Rodinný archiv Thunů Choltice (dále jen RA Thunů Choltice), Leopold Thun-Hohenstein, kart. 101–131.

4) V souladu s inventářem RA Thunů Choltice jej v textu jmenuji Jan Rudolf.

5) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 101, inv. č. 1329, Křestní list v češtině. Jan Rudolf byl c. k. komoří, matka Marie Karolina byla dámou c. k. řádu hvězdového kříže.

6) *Tamtéž*, kart. 101, inv. č. 1329, Taufschein z 15. 12. 1888.

Marii (1887–1967) a mladší Ernestinu (Nesti) Marii (1890–1969). Leopoldův život byl do značné míry ovlivněn ztrátou matky⁷⁾ ve velmi raném věku čtyř let. I přesto (nebo právě proto), že Leopold vyrůstal pouze se sestrami a otcem, který se již znovu neoženil, vzájemné vztahy – zejména mezi sourozenci – se na základě korespondence nejeví jako příliš blízké. Leopold doslova cítil: „*eine zeimlich Kluft zwischen mir und jenen, besonders seit dem die Schwestern doch jetzt öfters unter die hochadelige Gesellschaft und Verwandschaft kommt (sic!) und ihre Ansichten und Lebensanschauungen einsaugen.*“⁸⁾ Vlastní rodina, jako součást uzavřené šlechtické společnosti, mu byla cizí, alespoň v době mládí byl jeho postoj jednoznačný: „*Das ist eine Welt, mit der ich brechen muss, weil mich nichts mit ihnen verbindet, als Geburt und Nahmen, aber sonst nichts, und wenn ich nicht damit breche, so kann ich mich ruhig moralisch eingraben lassen, beziehungsweise als moralischen Mumelgreis mein restliches Leben hindurch auf den Tod warten.*“⁹⁾ Tento postoj silně odsuzovala především jeho starší sestra Lily, která jej pokládala za „*unmoralisch*“.¹⁰⁾ Možná právě i pro zmiňovanou propast mezi nimi se později Leopold nepodvolil přání otce a sester, nenadřadil zájem rodiny svému a prosadil si vlastní životní ideál.

Osobnost Leopolda vyvolává řadu otázek, na které dosud nebyla hledána odpověď. Je rozhodně zajímavým objektem badatelského zájmu, ať už z důvodu období, v němž prožil svůj život – tedy v době pro šlechtu v negativním slova smyslu přelomovém – tak pro jeho upřednostnění vlastního já před zájmy rodu, pro jeho zvláštní záliby v radiostézii¹¹⁾ a léčitelství, tak v neposlední řadě i pro jeho nevyjasněnou roli v období druhé světové války, kdy přijal říšskou státní příslušnost a vstoupil do NSDAP.¹²⁾

7) *Tamtéž*, kart. 101, inv. č. 1330, Úmrtní list Marie Caroliny Thun-Hohensteinové. Zemřela na spálu ve věku pětadvaceti let.

8) „... *velikou propast mezi mnou a jimi, zvláště od té doby, co sestry častěji vstupují do společnosti vysoké šlechty a přibuzenstva a nasávají jejich názory a náhledy na život.*“ (překlady všech v textu uvedených úryvků korespondence – D. Jelínková). Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz z března 1911.

9) „*To je svět, s nímž musím skoncovat, protože mě s nimi nic nepojí, jen původ a jméno, ale jinak nic, a když s tím neskončuji, tak se můžu klidně nechat morálně zahrabat, případně jako morální stařec čekat zbytek života na smrt.*“ Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz z března 1911.

10) „... *Nemorální.*“ Viz *tamtéž*.

11) Termín používaný pro biofyzikální efekty, schopnost přijímat vibrace či záření vysílané lidmi nebo předměty, k čemuž se využívá siderické kyvadlo a proutky.

12) Národní archiv (dále jen NA), fond Německé státní občanství, Fragebogen zur Feststellung der deutschen Volkszugehörigkeit, Leopold Thun-Hohenstein.

Tyto otázky ale nyní ponecháme stranou¹³⁾ a zaměříme se výhradně na oblast emocionální, tedy Leopoldovy vztahy k nejbližším v letech 1910 až 1930. Pozornost je věnována primárně pouze dvěma osobám (okrajově také oběma sestrám), které zásadně formovaly, respektive ovlivnily jeho život. Byl to jeho otec Jan Rudolf a první vážná známost a pozdější choť Pia, roz. Waitz.

Předložená studie je založena převážně na vzájemné osobní korespondenci Leopolda Thun-Hohensteina a Pii Waitz a jejich korespondenci s Leopoldovým otcem. V případě milostné korespondence se jedná celkem o 125 dopisů, které si Leopold a Pia vyměňovali v letech 1910 až 1930.¹⁴⁾ Zjevně se ovšem nejedná o veškerou vzájemnou korespondenci, o čemž svědčí zmínka v jednom z Piiných dopisů, dokládající vysokou frekvenci výměny listů s Leopoldem.¹⁵⁾ Zejména v prvním roce svého vztahu a počátku svého odloučení si dopisovali velmi často, obvykle několikrát do týdne, což umožňuje sledovat poměrně detailně jejich milostný příběh. Rodinnou korespondenci zde představuje osmadvacet dopisů z let 1911, respektive 1918 až 1920 (vzhledem k objektu zájmu, jímž byly vztahy otce, syna a jeho vyvolené, byl analyzován úzce vymezený soubor korespondence).¹⁶⁾ Korespondence byla konfrontována s četnými prameny

Dotazník říšské státní příslušnosti byl Leopoldem vyplněn 17. července 1939, průkaz státní příslušnosti byl vystaven až 3. ledna 1941. Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 101, inv. č. 1332 a 1333, Leopold Thun-Hohenstein, NSDAP.

13) Ačkoliv v tomto textu sledované období Leopoldova života není pro pochopení jeho pozdějších názorů a postojů, zaujímáných po vzniku protektorátu, bez významu. Utvářely se patrně dlouho před pádem monarchie (nápadné jsou v této souvislosti například projevy antisemitismu vyskytující se v Leopoldově korespondenci z let 1910 až 1913). Viz SOA Zámorsk, kart. 132, inv. č. 2146, např. dopis Leopolda Thun-Hohensteina z 4. listopadu 1911 aj.

14) Konkrétně jde o 26 dopisů z pera Pii Waitz adresovaných Leopoldovi, jehož oslovovala Poldi či Poldile, z čehož 20 jejich dopisů je datovaných k roku 1911 a šest dopisů je rozloženo mezi roky 1912 až 1930 (Vždy po jednom dopisu se váže k roku 1912, 1918, 1923, 3 listy byly napsány Piou v letech 1929–1930). Analyzováno bylo dále 99 dopisů Leopolda adresovaných jeho milé, kterou něžně nazýval Putzi, Pipsi či Weiberl („ženuško“), z čehož 27 dopisů je datovaných k roku 1911, dva k roku 1910, čtyři k roku 1912. Další korespondence pochází z let 1920 až 1930, celkem se jedná o 63 dopisů. Veškerá korespondence je výhradně v němčině.

15) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 118, inv. č. 518, Korespondence Pii Waitz, dopis z 5. září 1911.

16) Dvacet dopisů napsal v letech 1918 až 1920 Jan Rudolf svému synovi Leopoldovi, jeden dopis pak snaše Pie v roce 1919. Svého syna v dopisech

úřední povahy, uloženými v rodinném archivu, jakož i v archivu centrální provenience.¹⁷⁾

Nevýhodou tohoto souboru korespondence je jeho značná diskontinuita (pro období 1911 až 1913 máme k dispozici desítky dopisů, zatímco pro léta 1913 až 1918 prakticky žádný), což mu ovšem neubírá na výpovědní hodnotě a zajímavosti sdělovaných informací subjektivního rázu, které umožňují proniknout do komplikovaných rodinných vztahů. Korespondence vypovídá o době v níž pisatelé žili, o společnosti, k níž náleželi, ale je také svědectvím o jejich vztahu ke svým blízkým.¹⁸⁾ Pro vzájemnou korespondenci mezi příslušníky choltických Thun-Hohensteinů to platí dvojnásob.

Období let 1911 až 1930, kterým je ohraničen vztah Leopolda a Pii, a které je na základě korespondence sledováno, bylo pro Leopolda nejen dobou naplněnou řadou strukturálních a společenských změn,¹⁹⁾ ale také

oslovuje Poldi, Piu jako „*Liebe Schwiebertochterin*“ („*Milá švagrová*“). Leopold adresoval otcí v rozmezí let 1911 až 1919 šest dopisů, dva dopisy napsala Pia svému tchánovi. I rodinná korespondence je psána v němčině, výjimku představují dopisy Jana Rudolfa, kde občas používal krátká slovní spojení v češtině, zejména pokud šlo o peprné výrazy.

17) Jde především o početné osobní doklady, křestní listy, vysvědčení, soudní protokoly, úmrtní listy aj. uložené v SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 101, inv. č. 1329, inv. č. 1330, 1332 a 1333. Studovány byly také dokumenty uložené v Národním archivu ve fondu Německé státní občanství (Fragebogen Leopolda Thun-Hohenstein) a ve fondu Úřad říšského protektora, AMV – 114 (informace o Leopoldu Thun-Hohensteinovi a špatném hospodaření na velkostatku).

18) Blíže ke korespondenci jako prameni historikova poznání viz Milena LENDEROVÁ, *Chvála deníků a dopisů*, in: Milena Lenderová – Jiří Kubeš (edd.), *Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření?* (Scientific papers of the university of Pardubice, Series C. Faculty of humanities, Supplement 9), Pardubice 2004, s. 25.

19) Leopold žil v době převratných společenských změn, které měly na šlechtu zásadní vliv. Po zhroutilí rakousko-uherské monarchie (v první světové válce nebojoval, po operaci levého oka byl uznán služby neschopným) a vzniku samostatného Československa se stal Leopold Thun-Hohenstein jeho občanem a záhy ztratil svůj privilegovaný status a šlechtický titul na základě zákona o zrušení šlechtictví č. 61/1918 Sb. Brzy poté došlo ke zrušení fideikomisů a začala být realizována pozemková reforma, která se dotkla i choltického velkostatku. Do záboru spadly všechny dvory (Choltice, Luhy, Stojice, Svojsice, Valy, Benešovice, Horec, Štěpánov, Svinčany a pozemky v Benešovicích a Holotíně). Celkem přišel choltický velkostatek o 2878 ha půdy, z čehož 1546 ha připadalo na půdu zemědělskou. Po dvacet let trvání demokratického Československa byl Leopold v zásadě jeho loajálním občanem. Ostatně byl to právě on, kdo v mládí protestoval proti stavovské společnosti. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se však jeho postoje změnily. S povděkem přijal znovunavrácení titulů šlechtě v roce 1939, o rok později vstoupil do nacistické strany, jeho druhá choť Irene Hirmigel vykonávala funkci Kreisleiterin v NS-Frauensschaft. Jak z korespondence

a především etapou zvratů a problémů čistě osobních. Zdá se, že jejich počátkem a příčinou byla právě vážná známost s dívkou z měšťanského prostředí, které Leopoldův otec, Jan Rudolf Thun-Hohenstein, rozhodně nepřál. Problematické Leopoldovy vztahy s otcem tak prostupují převážnou většinou dopisů, které si Pia s Leopoldem vyměňovali počínaje rokem 1910. Jan Rudolf byl pravidelným tématem jejich korespondence, stejně jako líčení každodenních radostí a starostí a v neposlední řadě vyznání lásky a oddanosti.

O Leopoldově vyvolené toho víme velmi málo. Pia Julia Waitz se narodila v Brixenu 23. února 1891 v rodině továrníka Oswalda Waitze. Měla dva sourozence, bratra Lea a sestru, kterou v dopisech nazývá Fea. Dostalo se jí dobrého vzdělání, v letech 1898 až 1903 navštěvovala soukromou dívčí internátní školu „anglických slečen“ v Brixenu, posléze pokračovala na soukromé měšťanské škole v Innsbrucku. Během studia si osvojila znalosti italštiny a francouzštiny, studovala s výborným prospěchem, brala soukromé hodiny klavíru.²⁰⁾ Pokud tak lze soudit pouze na základě korespondence, vyrůstala v harmonických rodinných vztazích. Na rozdíl od svého milovaného Leopolda.

Není zcela patrné, kdy přesně vztah mezi oběma mladými lidmi začal, s určitostí ovšem víme, že v roce 1910 již tvořili pár. Jak z korespondence vyplývá, Leopold minimálně od roku 1911 běžně navštěvoval rodinu Waitzovu (důvěrně znal dokonce i soukromý pokoj své vyvolené). Skutečnost, že jej rodiče a sourozenci Pii opakovaně a srdečně přijímali ve svém domě a v Piiých dopisech jej nechávali pozdravovat, svědčí o tom, že Leopold byl již vnímán a přijímán jako člen rodiny, tedy patrně se již vyslovil a je pravděpodobné, že pár byl v tuto dobu již zasnouben nebo se k zasnubám schylovalo.²¹⁾

Zřejmě se seznámili v době Leopoldových studií právní vědy a státovědy na univerzitě v Innsbrucku,²²⁾ které zakončil získáním titulu doktora práv v roce 1911.²³⁾ Posléze, od 20. října 1911 do 27. května 1913, studoval Leo-

vyplývá, zval na choltický zámek a na hony místní představitele NSDAP. Zda jeho postoje byly oportunistické či se ztotožňoval s nacistickou ideologií, nebylo dosud uspokojivě objasněno.

20) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 132, inv. č. 2130, Vysvědčení Pii Waitz.

21) V dopise z prosince 1911 Leopold mluvil o prstenu, který Pie již dříve dal a nyní jej nechal u klenotníka opravit. K zasnubám pravděpodobně došlo v létě 1911. Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 5. prosince 1911.

22) Leopold odmaturoval v roce 1906 na františkánském gymnáziu v Bozen. Následně nastoupil na právnickou fakultu na univerzitě v Innsbrucku, kde promoval v roce 1911.

23) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 101, inv. č. 1329, Staatsprüfung-Zeugnis, k. k. Universität in Innsbruck, 1. srpna 1911.

pold finanční vědy na univerzitě v Lipsku.²⁴⁾ Jeho cílem bylo dosáhnout docentury a nastoupit akademickou profesní dráhu.²⁵⁾ Patrně v souvislosti s přesídlením Leopolda do nového prostředí a počátkem studia na nové škole se mladý pár celé tři měsíce nesetkal. V době odloučení si začal pravidelně dopisovat. Ostatně právě ze vzdálenosti a absence se rodí korespondence.²⁶⁾ Pia odloučení těžce nesla. Přála sice Leopoldovi, aby se rychle zabydlel a aby se mu v Lipsku líbilo, ale kladla mu na srdce, aby nezapomněl na Innsbruck, tedy na ni.²⁷⁾

V průběhu roku 1911 se o milostném vztahu dozvěděl Leopoldův otec, ovšem nikoliv od svého syna, nýbrž na základě společenských klepů. Leopold chtěl totiž tak dlouho mlčet, „*ohne etwas zu leugnen, bis ich mit meiner Arbeit soweit bin, dass ich als gemachter Mann ihnen diese angebliche Tratscherei bestätigen kann.*“²⁸⁾ V listopadu dokonce obdržel Jan Rudolf anonymní dopis. Následně žádal svého syna, aby dementoval, že se zasnoubil a hodlá se oženit s měšťanskou dámou. Leopold mu sdělil, že „*ich offiziell mich nicht verlobt habe*“, zároveň ho ale ujistil, že když poznal Piu, „*mich dahin entschieden [habe] auf alles zu verzichten, um mir meine freie Handlungsfähigkeit zu wahren*“ a svou přítelkyni „*zu meiner frau (sic!) zu machen oder aber überhaupt nicht zu heiraten.*“²⁹⁾

Ovšem Jan Rudolf patrně věřil, že se jedná o pouhou mladickou nerozvážnost a že se nakonec jeho syn nechá přivést na správnou cestu. Svědčí o tom skutečnost, že o tomto synově prohrěšku neinformoval Leopoldovy sestry. Ostatně ještě v listopadu 1911 Pia svému milému psala: „*Ich bin erstaunt, dass Dein Vater den Schwestern nichts gesagt hat, demnach hält er nicht von unserer Angelegenheit u. glaubt wahrscheinlich, dass Du nicht daran festhalten wirst.*“³⁰⁾

24) *Tamtéž*, Abgangszeugnis, Universität Leipzig, 27. května 1913.

25) *Tamtéž*, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopisy z 28. srpna 1911 a z 8. prosince 1911.

26) M. LENDEROVÁ, *Chvála deníků a dopisů*, s. 25.

27) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 118, inv. č. 518, Korespondence Pii Waitz, dopis z 12. října 1911.

28) „...*aníž bych cokoli popíral, dokud nebudu se svou prací tak daleko, že jako hotový muž jím tento údajný drb budu moci potvrdit.*“ Viz *tamtéž*, dopis z 15. října 1911.

29) „...*oficiálně jsem se nezasnoubil.*“, „...*rozhodl jsem se všeho vzdát, abych si zachoval moji svobodnou vůli [...] učinit svou ženou nebo se neoženit vůbec.*“ Viz *tamtéž*, dopis z 1. listopadu 1911.

30) „*Udivuje mě, že Tvůj otec sestrám nic neřekl, takže nedbá na naši záležitost a věří zřejmě, že na tom nebudeš trvat.*“ Viz *tamtéž*, kart. 118, inv. č. 518, dopis z 14. února 1911.

Sňatková strategie tzv. první společnosti spočívala především v důsledném dodržování pravidel endogamie,³¹⁾ v uzavírání sňatku s ženou, respektive mužem nesoucí stejný nebo ještě lépe vyšší titul. Znamenala pro vysokou šlechtu ochranu rodu, zajištění jeho neposkvrněného pokračování a především udržení, případně zvýšení jeho prestiže. Zároveň posilovala vzájemné vazby mezi jednotlivými šlechtickými rodinami náležejícími k tzv. první společnosti a do jisté míry upevňovala jednotu šlechtické sociální skupiny jako celku.³²⁾ Také Leopold, jediný syn choltických Thun-Hohensteinů a tedy dědic fideikomisu, se stal součástí sňatkové strategie svého rodu. Když se příbuzenstvo dozvědělo o Leopoldově nepřijatelném vztahu s měšťanskou dívkou, přispěchalo s plánem na uzavření sňatku s urozenou nevěstou. Leopold se měl oženit s Marií Thun-Hohensteino-vou, sestrou Arnošta Thun-Hohensteina z Kvasic. Ovšem Leopold už byl v této době zasnouben s Piou Waitz a ze svého záměru nehodlal ustoupit, ostatně byla to pro něj i otázka svědomí.³³⁾ Ačkoliv tedy za ním dorazilo „celé příbuzenstvo“, aby ho o nutnosti tohoto kroku přesvědčilo, Leopold se ovlivnit nenechal.³⁴⁾

Je ovšem pochopitelné, že se jeho záměr uzavřít nerovnorodý sňatek, ať už byl podmíněn více láskou k Pie či vzdorem vůči otci (patrně obojím zároveň), setkal s prudkým odmítnutím. Mesaliance ohrožovala postavení a pověst celé rodiny. Její sociální kapitál, spočívající v zachování tradičních pravidel a způsobu života a v předávání tohoto habitu³⁵⁾ dalším generacím, mohl být zachován pouze v případě rovnorodého sňatku.³⁶⁾ Ostatně právě

31) Ke šlechtickým sňatkům viz Radmila ŠVARÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Mýtus šlechty u nás a v nás. Paměť a šlechta 20. století*, Praha 2012, s. 99–103 (kap. Mýtus rovnorodých sňatků); R. SLABÁKOVÁ, Šlechtická rodina jako zvláštní typ rodiny?, in: Jana Macháčová – Olga Šrajero-vá (edd.), *Sociálně a národnostně smíšená rodina v českých zemích a ve střední Evropě od druhé poloviny 19. století do současnosti*, Opava 2003, s. 89–95.

32) Radmila SLABÁKOVÁ, *Rodina a její hodnota u rakousko-české aristokracie v 19. století (na příkladu Dietrichsteinů a Mensdorff-Pouilly)*, in: Jana Macháčová – Jiří Matějček (edd.), *Studie k sociálním dějinám 6*, Kutná Hora – Praha – Opava 2001, s. 278.

33) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 13. prosince 1912.

34) *Tamtéž*, dopis z 24. prosince 1911.

35) K tomu viz Pierre BOURDIEU, *Teorie jednání*, Praha 1998, s. 14–15; TÝŽ, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Harvard University Press 1984, s. 167–170.

36) Martina WINKELHOFER, *Das Leben adeliger Frauen. Alltag in der k. u k. Monarchie*, Innsbruck – Wien 2011, s. 45.

v rodinném prostředí se habitus formuje, zde jsou vytvářeny základy společenského chování, vystupování a vnímání. Vstupuje-li do tohoto prostředí žena – a zároveň pozdější matka – nešlechtického původu, je ohroženo předávání tohoto „souboru dispozic a předpokladů“ dětem, narozeným z takového manželství. Leopold byl proto podroben nátlaku, aby se své lásky vzdal nebo v opačném případě, aby se vzdal své rodiny. Od chvíle, kdy příbuzenstvu nevyšel plán rychle jej oženit s urozenou dámou, útočilo na Leopolda řadou telegramů a dopisů s cílem jej zastrašit.³⁷⁾ Jak to komentovala Pia ve svých dopisech: „*man hat Dir also das Messer an die Kehle gesetzt [...]*“³⁸⁾ „*[...] es ist mir so schrecklich zu denken, dass Du unter den Deinen eigentlich verlassen dastehst.*“³⁹⁾

Ani otce synova „nevhodná“ známost pochopitelně netěšila, tím spíše, že nikdy nebyl Leopoldovi chápavým a laskavým otcem, který by se ohlížel na jeho city (přínejmenším to tak jeho syn vnímal, můžeme-li se spolehnout na Leopoldovu objektivitu).⁴⁰⁾ Snažil se na něj vyvíjet nátlak, aby vztah ukončil. V opačném případě mu hrozil vyděděním, což byl ostatně poměrně běžný nátlakový prostředek používaný rodiči nezodpovědných šlechtických synů, nedbalých sňatkových strategií vysoké šlechty.⁴¹⁾ Na ochranu majetku rodu v podobných situacích obvykle pamatovaly také rodinné zákony. Fideikomis často přinášel přísná pravidla dědění stanovená zůstavitelem, která upravovala rovněž otázku sňatků. Nejinak tomu bylo v případě choltického fideikomisu, podle jehož pravidel se mohl stát následníkem pouze nejstarší manželský syn, který za ženu pojme sobě rovnou šlechtičnu. Jan Rudolf písemně upozorňoval svého syna, že se jistě připraví o dědictví a musí si tedy hledat vlastní „*Weg in Karriere.*“⁴²⁾

37) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 27. února 1912.

38) „...*položili ti tedy nůž na krk.*“ Viz *tamtéž*, kart. 118, inv. č. 518, Korespondence Pii Waitz, dopis z 29. října 1911.

39) „...*je pro mě strašné pomyslet, že stojíš vlastně před rozhodnutím, opustit svou rodinu.*“ Viz *tamtéž*, dopis z 23. prosince 1911.

40) Z korespondence vyplývá, že si často na otce a jeho chování stěžoval, svým okolím byl ale vyzýván, aby si otcovy výlevy nebral příliš k srdci, neboť jsou způsobeny jeho onemocněním cukrovkou a nervózní povahou.

41) Hannes STEKL – Marija WAKOUNIG, *Windisch-Graetz: ein Fürstenhaus im 19. und 20. Jahrhundert*, Wien – Köln – Weimar 1992, s. 68.

42) „...*cestu v kariéře.*“ Jan Rudolf synovi také sděloval, že: „*Wenn den Teschner Fideicomissprozess in allen 3 Instanzen für Franta verloren ist, muss mehr wird dies bei Choltitz der Fall sein wo die Bedingungen noch strenger.*“ „*Když je děčinský fideikomisní proces ztracen pro Frantu ve všech 3 instancích, o to spíše to tak musí být u Choltic, kde jsou podmínky ještě přísnější.*“

Spory o přiznání či oduznutí Leopoldových dědických práv, jak vyplývá z rodinné korespondence, probíhaly několik let. Leopold po mnoha letech majetkových pří ztratil víru, že bude možné situaci vyřešit poté, co se další čekatelé dědictví (hovoří se o „K.“ a jeho dvou synech – patrně jde o Karla Haugwitze, manžela Leopoldovy sestry Caroliny Marie) bouřili proti jeho porušení pravidla rovnorodosti jakožto podmínky pro dědění. V této souvislosti uvedl: „... *Sollten aber die Anwörter auf dem Grundsatz der Ebenbürtigkeit beharren in dieser Strenge, wie es den Fall ist, es ist natürlich für mich alles verloren.*“⁴³⁾

Většina šlechtických synů i v první třetině dvacátého století z výše naznačených důvodů ctila tradiční pravidla a požadavky pro výběr nevěsty a nevystupovala z hranic této „uzavřené společnosti.“ Uzavírání morganatických sňatků bylo v první třetině dvacátého století v prostředí vysoké šlechty stále ještě jevem málo častým, ačkoliv nikoliv ojedinělým. V období 1848–1914 uzavřelo 86 % hraběcích synů rovnorodý sňatek, tedy 14 % z nich se oženilo s dámami nešlechtického původu, případně dívkami a ženami pocházejícími z nízké šlechty.⁴⁴⁾ Přesto, že počet případů

Tento dopis je datován až pět let po svatbě. Je tedy evidentní, že v případě Leopolda nedošlo ke zřeknutí se práva na fideikomis a dědické spory se táhly několik let. Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 118, inv. č. 1511, Jan Rudolf Thun-Hohenstein, dopis synovi ze dne 16. května 1918.

43) „*Budou-li čekatelé trvat na principu rovnorodosti tak přísně, jak to vypadá, je pro mě přirozeně všechno ztraceno.*“ Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 118, inv. č. 1511, Jan Rudolf Thun-Hohenstein, Korespondence se synem Leopoldem, s. d. K sňatku Lily s Haugwitzem došlo v roce 1914 (viz pozn. 106), tedy dopis mohl být napsán nejdříve roku 1916, patrně však později, kolem roku 1918.

44) Z 269 sňatků, které uzavřeli v letech 1848–1914 mužští potomci s hraběcí důstojností usazení v českých zemích, bylo rovnorodých 232, tj. 86,3 % z celkového počtu. Nerovnorodé sňatky uzavřelo 34 šlechticů, někteří z nich dokonce dvakrát. Celkem šlo tedy o 37 případů mesaliance, přičemž 27 z nich bylo uzavřeno až po roce 1880, z toho 19 až po roce 1900. Ze 34 hrabat, která uzavřela nerovný sňatek, bylo 11, tedy zhruba 32 %, prvorozených synů. Vycházím z analýzy provedené na základě údajů obsažených v Almanachu českých šlechtických rodů 1999, 2001, 2003, 2005. Viz Eva HRACHOVCOVÁ, Šlechtické sňatky v druhé polovině 19. století (diplomová práce JČU v Českých Budějovicích pod vedením Zdeňka Bezeckého), České Budějovice 2007, s. 56. Srov. Zdeněk BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, České Budějovice 2005, s. 93. Poněkud jiná byla situace v Německu – zatímco v případě vysoké katolické šlechty byly nerovnorodé sňatky uzavírány zřídka, u protestantské šlechty byly mesaliance daleko častější. V letech 1800–1918 uzavřelo nerovný sňatek 38,5 % protestantských šlechticů z oblasti východního Polabí. V Hesensku pak již v druhé půli 19. století uzavřelo sňatek s měšťanskou dámou

mesaliance od druhé poloviny 19. století (od 60. let v případě hraběcích a od 80. let v případě knížecích synů) stoupal, nebyla rozhodně v prostředí vysoké šlechty akceptována. Naopak, paralelně s tím, jak šlechta ztrácela své výsadní pozice v oblasti politické, ekonomické i společenské, rozvíjela s cílem zachování svého místa „nahorě“ četné strategie, jejichž součástí byl i důraz kladený na její integritu.⁴⁵⁾ S největším odporem se setkávaly nerovnorodé sňatky uzavřené nejstaršími syny, kteří se měli stát v budoucnu majorátními pány, což byl právě Leopoldův případ.

Leopold se ovšem v této době neprojevoval jako „typický“ šlechtic.⁴⁶⁾ Začal pohrdat dvorskou společností, regulemi, jimiž byla svázána a dodržováním přísných tradic se příliš nezabýval. Odmítl například otcovo naléhání, aby se ucházel o úřad císařského komořího, který držel jeho otec i dědeček z otcovy i matčiny strany, tedy Theodor Thun-Hohenstein a Leopold Sternberg. Odmítl pokračovat v rodinné tradici a žádat o tento prestižní úřad, neboť „*ich hatte bisher kein Verdienst um Kaiser und Vaterland und werde so daher nicht tun, da bei mir nur das Wert hat, was ich mir selbst verdient und erworben habe.*“⁴⁷⁾ Zcela zjevně byl Leopold, patrně pod vlivem Pii a její rodiny, ovlivněn základními buržoazními hodnotami,⁴⁸⁾

celých 49 % šlechticů. Viz Monika WIENFORT, *Der Adel in der Moderne*, Göttingen 2006, s. 113.

45) Ke konceptu „Obenbleiben“ viz Rudolf BRAUN, *Konzeptionelle Bemerkungen zum Obenbleiben: Adel im 19. Jahrhundert*, in: Hans Ulrich Wehler (Hrg.), *Europäischer Adel 1750–1950*, Göttingen 1990, s. 87–95.

46) Budeme-li vycházet z konceptu šlechtické mentality, tak jak jej shrnul Heinz Reif, Leopold v zásadě odmítal ctít princip rodiny, respektive rodu, svázanosti jedince v řetězci předků a potomků a rozhodně popíral atribut šlechtické mentality, který můžeme definovat jako způsobilost k výkonu moci a zároveň povinnost sloužit císaři, v níž nespatoval ani povinnost, ani čest. Viz Heinz REIF, „*Adeligkeit*“ – *historische und elitentheoretische Überlegung zum Adelshabitus in Deutschland um 1800* (Manuskript). Citováno dle Josef MATZERATH, *Adelsprobe an der Moderne. Sächsische Adel 1763 bis 1866. Entkonkretisierung einer traditionellen Sozialformation*, München 2006, s. 31. Srov. Otto Gerhard OEXLE, *Aspekte der Geschichte des Adels im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, in: Hans Ulrich Wehler (Hrg.), *Europäische Adel 1750–1950*, s. 19–56; Gerhard DILCHER, *Der alteuropäische Adel – ein verfassungsgeschichtlicher Typus?*, in: Hans Ulrich Wehler (Hrg.), *Europäische Adel 1750–1950*, s. 57–86.

47) „...dosud jsem neměl žádnou zásluhu o císaře a vlast a proto to neučiním, protože pro mne má hodnotu pouze to, co jsem si sám zasloužil a získal.“ Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z března 1911.

48) K tomu viz Andreas SCHULZ, *Lebenswelt und Kultur des Bürgertums in 19. und 20. Jahrhundert*, München 2005, s. 69.

k nimž patřil právě způsob života směřující k individuálnímu úspěchu na základě vlastního úsilí a práce, důraz na samostatnost a pracovní výkon.⁴⁹⁾ Leopold si jednou posteskl: „*Der Wert meiner Person scheint nur davon abzuhängen, ob ich des fideicomis kriege oder nicht.*“⁵⁰⁾ Leopold tedy nebyl šlechticem, který se spokojil s tím, že „*er von Geburt aus etwas ist und es daher nicht nötig hat, etwas zu werden.*“⁵¹⁾ Můžeme se pouze domnívat, zda Leopolda při odmítání aristokratických hodnot a upřednostňování hodnot vlastních buržoazii, ovlivnil víc jeho problematický vztah k otci, proti němuž revoltoval, či jeho milostný vztah s dívkou z měšťanského prostředí. Právě vztahy k okolí a nejbližším předurčují lidské jednání, tedy vztahy jsou klíčové pro vznik individuality.⁵²⁾ Proces individualizace, který nepochybně u Leopolda probíhal, znamenal oslabení významu tradičních hodnot a norem vlastních jeho stavu a zároveň proměnu a vytváření nové identity. Leopold odmítal fakt, že identita včetně způsobu života mu byla přisouzena pouze na základě jeho původu, aniž by měl jakoukoli možnost volby.

Leopoldův krok, jak již bylo naznačeno, je třeba vnímat v kontextu jeho vztahu k otci. Přímou se nabízí otázka, zda si Leopold neprosazoval uzavření nerovnorodého sňatku jako vzdor vůči poněkud dvojaké šlechtické morálce. Morganatické sňatky byly sice striktně odsuzovány a přinesly těm, kteří se

49) Radmila SLABÁKOVÁ, *Emoce, city a výchova v rodině Mensdorff-Pouilly: od „zburžoazňování“ k „aristokratizaci“ u rakousko-české aristokracie v 19. století*, in: Jana Macháčová – Jiří Matějček (edd.), *Studie k sociálním dějinám 7*, Kutná Hora – Praha – Opava 2001, s. 36; H. REIF, *Adel im 19. und 20. Jahrhundert*, s. 67. Reif zde zpochybňuje tezi o „zburžoazňování“ šlechty a „aristokratizaci“ měšťanstva (analýzu provádí na příkladu německého prostředí šlechty a měšťanstva). K proměně paradigmatu ve vztahu k životním hodnotám šlechty a buržoazie a jejich vzájemnému ovlivňování viz např. A. SCHULZ, *Lebenswelt und Kultur*, s. 69.

50) „*Hodnota mé osoby, zdá se, závisí pouze na tom, zda dostanu fideikomis či nikoliv.*“ Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 27. února 1912.

51) „*...už od narození je někdo a nemá tedy zapotřebí, něčím se stát.*“ Slova Aloise knížete Löwensteina z roku 1926. Citováno dle Stephan MALINOWSKI, *Wie zivil war der deutsche Adel? Anmerkungen zum Verhältnis von Adel und Zivilgesellschaft zwischen 1871 und 1933*, in: Ralph Jessen – Sven Reichardt – Ansgar Klein (Hrsg.), *Zivilgesellschaft als Geschichte. Studien zum 19. und 20. Jahrhundert*, Wiesbaden 2004, s. 249.

52) Norbert ELIAS, *The Society of Individuals*, New York 2001, s. 19, 140–141. Individualita podle Eliase představuje jedince, který se chce odlišovat, který usiluje o to, aby se o sebe dokázal postarat a který se jako individuum chce realizovat.

je odhodlali uzavřít, celou řadu nepříjemností, na druhé straně byly v zásadě akceptovány nezávazné milostné vztahy mužských příslušníků vysoké šlechty se ženami nižšího původu. Také Jan Rudolf udržoval nepokrytě intimní styky se služkami, „*neostýchal se hověti svým sexuelním choutkám u kuchařek a jiných domácích služebných ačkoli dospívající již dcery byly rovněž v domě přítomny*“, což Leopold silně odsuzoval. Tyto intimní styky nezůstaly bez následků, měl „*dvě nemanželské děti, ze kterých první narozeno bylo krátký čas po úmrtí jeho vlastní choti*.“⁵³⁾ Leopoldův krok otci navzdory je možné vnímat jako důrazný protest proti otcově, potažmo obecně šlechtické morálce, proti pravidlům a hodnotám, které byly v prostředí vysoké šlechty tradičně udržovány. Je nasnadě, že dospívající mladý muž, znechucen morálkou svého otce, volil jinou cestu, odporující normám vlastním jeho stavu. Ostatně i Leopoldova sestra považovala jeho krok za vzdor vůči otci, proti čemuž se ovšem Leopold ostře ohradil: „*... ich will mich insbes. am Alten weder rächen noch ihn strafen*.“⁵⁴⁾

Leopold napsal otci velmi upřímný a emotivní dopis, kde dal najevo své neměnné stanovisko a oznámil mu, že se proti jeho vůli zasnoubil, ale zároveň projevil lítost nad tím, že otce i rodinu zklamal a způsobil jim nepříjemnosti: „*Trotz aller zwischen uns vorgefallener Unstimmigkeiten halte ich mich für verpflichtet, Dir eigens davon Mitteilung zu machen, dass ich meinen Entschluss nunmehr durchgeführt habe. Es tut mir leid, dass dieses gegen Deinen Willen geschehen müsste und dass aus diesem Anlasse Unstimmigkeiten zwischen uns entstanden sind*.“⁵⁵⁾ Spory mezi nimi vznikly podle Leopolda „*durch die Schuld von uns beiden*“.⁵⁶⁾ Zároveň se před otcem ospravedlňoval a snažil se vysvětlit, že nemohl jednat jinak: „*Wenn ich diesen Schritt gemacht habe, so kann ich Dir nur nochmals*

53) *Tamtéž*, kart. 102, inv. č. 1334, Řízení o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa, výpověď Leopolda Thun-Hohensteina (v češtině). Datum na konceptu 2. září 1920.

54) „*Nechci se zejména starému ani mstít ani ho trestat*.“ Leopold v korespondenci s Piou hovoří o svém otci většinou jako o „*der Alte*“, ostatně sám Jan Rudolf se ve svých dopisech adresovaných Leopoldovi podepisoval „*Dein Alter Vater*“ nebo „*Der Alte Thun*“. Viz *tamtéž*, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 13. prosince 1912.

55) „*Přes všechny neshody, které se mezi námi udály, považuji za povinnost Ti sdělit, že jsem svůj úmysl již uskutečnil. Je mi líto, že se to muselo stát proti Tvé vůli a že z tohoto důvodu mezi námi vznikly rozdíly*.“ Viz *tamtéž*, kart. 118, inv. č. 1511, Jan Rudolf Thun-Hohenstein, Korespondence se synem Leopoldem, s. d.

56) „*...vinnou nás obou*“. Viz *tamtéž*.

*versichern, dass die Bedingungen des fidi[n]strumentes derartige sind, dass Ihre Erfüllung mir persönlich solche Opfer auferlegt, die ich nicht bringen kann.*⁵⁷⁾

Nátlak rodiny s Leopoldem, jak se zdá, ani na okamžik nepohnul. Z korespondence jasně vyplývá, že Leopold o svém rozhodnutí pojmut Piu za právoplatnou choť nepochyboval a zjevně byl smířen i s tím, že ztratí nárok na dědictví, jak napsal: *„ich bereit bin, aufdem Nutzgenuss des Fideikomisses zu verzichten.*⁵⁸⁾ Leopold dal svému otci jasně najevo, že osobní štěstí je pro něj důležitější než rodinný majetek: *„Es ist aber fur (sic!) mich undenkbar bei Erfüll[un]g d[er] Bedingung eins glückliches familienleben (sic!) zu finden und füge mich daher mit vollständiger Resignation den Folgen.*⁵⁹⁾

Ani Pia, vedena patrně vedle milostného citu i vidinou na společenský vzestup, v jediném dopise nevyslovila sebemenší pochybnosti o správnosti udržování milostného vztahu s Leopoldem. Pouze jednou vyjádřila lítost nad tím, že je příčinou Leopoldovy roztržky s otcem, když uvedla, že *„es mir schrecklich ist, die eigentliche Ursache davon zu sein. Ich hoffe nur, Dich einmal recht glücklich zu machen u. Dir wenigstens auf kleine Weise Deine grosse Liebe u. Deine Opfer zu vergelten.*⁶⁰⁾

Přestože Leopold zůstal neústupný, tlak ze strany rodiny jej psychicky trýznil. V dubnu 1911 mu Pia psala: *„Es scheint mir, dass Deine Stimmung noch immer eine ziemlich gedrückt ist u. Du gar keinen Humor hast. Mein einziger Poldi, wenn ich doch in der Lage wäre, Dir alles erleichtern zu können u. Deinen Kummer zu versenken. Aber leider muss ich zusehen, wie Du das Schwerste überkommst, ohne Dir irgendwie helfen zu können.*⁶¹⁾

57) „Když jsem učinil tento krok, můžu Tě znovu ujistit, že podmínky nástroje fideikomisu jsou takové, že jejich splnění by na mě osobně kladlo takovou oběť, jakou nemohu přinést.“ Viz tamtéž.

58) „...jsem připraven, vzdát se prospěchu z fideikomisu.“ Viz tamtéž, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 15. října 1911.

59) „Pro mě je ale nemyslitelné při splnění té podmínky nalézt šťastný rodinný život a smírui se proto naprosto rezignovaně s následky.“ Viz tamtéž, kart. 118, inv. č. 1511, Jan Rudolf Thun-Hohenstein, Korespondence se synem Leopoldem, s. d.

60) „...je mi strašně, být toho vlastní příčinou. Jen doufám, že Tě aspoň jednou udělám opravdu šťastným a zaplatím Ti aspoň trochu za Tvou velkou lásku a Tvou oběť.“ Viz tamtéž, kart. 118, inv. č. 518, Korespondence Pii Waitz, dopis z 3. listopadu 1911.

61) „Zdá se mi, že Tvá nálada je stále skleslá a nemáš vůbec humor. Můj jediný Poldi, kéž bych byla v situaci, abych Ti mohla vše ulehčit a Tvůj žal

V prosinci 1911 se patrně vztahy Leopolda s otcem a sestrami vyostřily do té míry, že byl nucen uvažovat o tom, že s nimi nestráví vánoční svátky. Pia napsala Leopoldovi: „*von Mama soll ich Dir ausrichten, dass es ihr für Dich sehr leid tut, dass Du gezwungen war schon jetzt, bevor es Dein Wunsch war, Dich Deinem Vater gegenüber auszusprechen. Selbstverständlich sollst Du die Weihnachtstage bei uns verbringen, wenn sich Dein Verhältnis zu Deinem Vater schlimm gestalten sollte.*“⁶²⁾ Evidentně do záležitosti vstupovali i rodiče Pii, kteří mladé milence jednoznačně podporovali. Ostatně ideál lásky běžný v měšťanském prostředí 19. a počátku 20. století považoval za základní předpoklad pro uzavření manželství především vzájemnou citovou blízkost a upřednostňoval zájmy a potřeby jednotlivce, na rozdíl od šlechtického prostředí, kde byla do popředí kladena rodina, potažmo rod.⁶³⁾ Pojem rodiny u šlechty překračoval měšťanský ideál malé rodiny „časově i prostorově“. Jak uvádí Malinowski, šlechtickou rodinu je třeba vnímat jako společenství „živých, mrtvých a dosud nenarozených“, v širším rámci pak jako všechny nositele rodového jména a dokonce i šlechtická společnost jako celek je jakousi jedinečnou „rodinou“.⁶⁴⁾ Toto veskrze odlišné pojetí rodiny u šlechty na jedné a měšťanstva na druhé straně mělo také praktické dopady na konkrétní jednání a chování a projevovalo se mimo jiné v otázce sňatků. Zatímco šlechtická rodina se v našem případě snažila usilovně sňatku zabránit, měšťanská rodina jej plně podporovala (otázkou je, zda sehrál svou roli také šlechtický titul a vážené jméno, které mohla jejich dcera svatbou získat).

Matka Leopoldovy vyvolené se dokonce obrátila i na jeho otce, hájila svou dceru a její kvality a dobré vychování, které měly alespoň částečně nahradit chybějící původ. Zároveň ale jako matka budoucí nevěsty protestovala proti Leopoldově vydědění: „*Ich beklage, dass er infolge der Familiengesetze ein Anrecht auf Ihre Besitzungen verliert und bedauere dagegen nicht das geringste unternehmen zu können. Doch wird ihm seine strebsame Natur und seine Arbeitsfreude helfen, was ihm einzig als*

utopit. Ale bohužel musím přihlížet, jak procházíš tím nejtěžším, aniž bych Ti mohla pomoci.“ Viz *tamtéž*, dopis z 11. dubna 1911.

62) „*Mám ti vyřídit od mamá, že je jí Tě velmi líto, že jsi byl nucen již teď, dříve než sis přál, vyslovit se navzdory Tvému otci. Samozřejmě bys měl vánoční dny strávit u nás, pokud by se měl vztah k Tvému otci špatně vyvíjet.*“ Viz *tamtéž*, dopis Leopoldovi z 3. listopadu 1911.

63) R. SLABÁKOVÁ, *Rodina a její hodnota u rakousko-české aristokracie*, s. 275.

64) S. MALINOWSKI, *Wie zivil war der deutsche Adel?*, s. 243.

*begehrnt wert erscheint. Die Erziehung, welche wir unseren Kindern zuteil werden liessen, lässt mich hoffen, dass meine Tochter Ihrem Sohne eine treue, bescheidene Lebengefährten sein und bleiben wird. Im übrigen sind wir Gott sei dank in der Lage unsere Kinder nicht unbemittelt ihren Schicksale überlassen zu müssen.*⁶⁵⁾ Její dopis je přímo ztělesněním střetu měšťanských a šlechtických ideálů, kde v protikladu stojí Leopoldova „snaživost a pracovitost“, podpora „nerovné“ lásky ze strany movité měšťanské rodiny v rovině emocionální i materiální a naopak odsuzování tohoto spojení, přísné zákony fideikomisu a hrozba vydědění na straně rodiny šlechtické.

Leopold, který kladl značný důraz na individuální úspěch a rodinné štěstí, náležel ke generaci, která dospívala až na přelomu století, byla to o poznání liberálnější generace, která mnohé ze šlechtických tradic a pravidel již nepokládala za tak posvátné. To se odráželo v drobném posunu v myšlení také v otázkách sňatkového chování. Stále více šlechtických mužů pokládalo blízký citový vztah k určité ženě za zásadní a jediný předpoklad pro uzavření manželství, a to bez ohledu na její původ. Měšťanský ideál lásky začal v devatenáctém století silně ovlivňovat i šlechtickou společnost, svázanou přísnými pravidly endogamie, do té míry, že někteří z šlechticů upřednostnili náklonnost k ženě bez odpovídajícího titulu před snahou o povznesení prestiže svého rodu.⁶⁶⁾ Na druhé straně přirozenou obranou většinové šlechtické společnosti proti pronikání měšťanského elementu do uzavřené a úzce provázané šlechtické sociální skupiny bylo prudké odsuzování takových manželských spojení. Leopoldův příběh nebyl v tomto smyslu ničím jedinečným.

Zároveň však také dokládá, jak byla šlechtická rodina jednotná a pevná, neboť dokonce ani tato silně vyhrocená situace zcela nenarušila rodinnou soudržnost. Vánoce totiž Leopold nakonec strávil se svou rodinou, ačkoliv se patrně neodehrály v úplném klidu. Pia mu 23. prosince psala: *„ich kann mir denken, wieviel Unangenehmes Du jetzt wieder überkommen musst,*

65) „Lituji, že v důsledku rodinných zákonů ztratí právo na jeho statky a lituji, že proti tomu nemůže ani to nejmenší podniknout. Ale pomůže mu jeho snaživá povaha a jeho pracovitost, což se mu samotnému jeví jako žádoucí. Výchova, kterou jsme dopřáli našim dětem, mě nechává doufat, že moje dcera bude a zůstane Vašemu synovi věrnou a skromnou životní partnerkou. Ostatně nejsme díky Bohu v situaci, že bychom museli naše děti nechat bez prostředků jejich osudu.“ Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 98, dopis Sofie Waitz Janu Rudolfovi z roku 1912 (blíže s. d.).

66) R. SLABÁKOVÁ, *Rodina*, s. 276.

*liebes, gutes Poldile, wenn ich Dich wenigstens ein bisschen trösten könnte in deinem Kummer. Ich wünsche so sehr, dass Du ein wenig angenehme Feiertage haben möchtest, um die Ferien zu genießen u. auszuruhen von der vielen Arbeit. Hoffentlich ist Dein Vater nett zu Dir [...].*⁶⁶⁷⁾ Alespoň sebe i jeho utěšovala vyhlídkou na společnou budoucnost: „*wenn wir mal ein eigenes Heim haben, werden wir hoffentlich mit unserer Liebe viele schöne selige Weihnachtsabende verbringen u. ich werde alles tun, um Dich glücklich zu machen.*“⁶⁶⁸⁾

Pokud se mladý šlechtic rozhodl oženit, v zásadě mu nic nebránilo, neboť dolní věková hranice pro uzavření manželství nebyla zákonem stanovena. Plnoletosti člověk nabýval podle rakouského občanského zákoníku z roku 1811 po dosažení 24 let.⁶⁹⁾ Uzavřít manželství však mohl i před dosažením plnoletosti, pokud ovšem se sňatkem rodiče souhlasili. K uzavření právoplatného manželství byl totiž třeba souhlas zákonných zástupců.⁷⁰⁾ V případě, že otec, případně jiný zákonný zástupce odmítl udělit svolení k uzavření sňatku, jak tomu bylo právě v případě nerovnorodých sňatků, nezbylo danému mladíkovi (šlechtické dcery se k mesalianci odhodlaly pouze ojediněle)⁷¹⁾ nic jiného než žádat o zploetnění, čímž zároveň získal právo rozhodovat o svém životě.⁷²⁾ Takový postup zvolil

67) „...můžu si pomyslet, kolika nepříjemnostmi musíš nyní procházet, milý, dobrý Poldíku, kéž bych Tě mohla alespoň trochu utěšit v Tvém trápení. Tak moc si přeji, abys měl aspoň trochu příjemné svátky, abys užil prázdnin a odpočinul si od té spousty práce. Snad je k Tobě otec milý...“ Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 118, inv. č. 518, Korespondence Pii Waitz Leopoldovi, dopis z 23. prosince 1911.

68) „...až budeme mít jednou vlastní domov, strávíme snad s naší láskou mnoho pěkných, blažených Štědrých večerů a já udělám vše, abych Tě udělala šťastným.“ Viz tamtéž.

69) Viz ABGB (Rakouský všeobecný občanský zákoník z 12. června 1811), Hlava první, O právech, která se týkají osobních vlastností a poměrů, § 21, podle něhož se za nezletilé pokládaly osoby do 24 let.

70) Viz ABGB, Hlava druhá, O manželském právu, § 49: „*Nezletilí [...] jsou [...] nezpůsobilí bez přivolení svého manželského otce platně sňatek uzavřít. Není-li již otec na živu anebo není-li k zastupování způsobilým, jest k platnosti manželství potřebí kromě prohlášení řádného zástupce také přivolení soudního úřadu.*“

71) Daň, kterou za nerovnorodý sňatek zaplatily v podobě odsouzení v rámci šlechtického prostředí, byla příliš vysoká. Zcela nemyslitelné bylo, aby se šlechtice provdala za měšťana. Podle Martiny Winkelhoffer není znám žádný takový případ z prostředí rakousko-uherské šlechty. Viz M. WINKELHOFER, *Das Leben adeliger Frauen*, s. 48–49.

72) Viz ABGB, Hlava třetí, O právech mezi rodiči a dětmi, § 174: „*Děti mohou být i před dovršením dvacátého čtvrtého roku zproštěny otcovské*

i Leopold Thun-Hohenstein, který poté, co se mu nepodařilo získat otcův souhlas k uzavření sňatku s Piou, žádal o předčasné nabytí plnoletosti. Z korespondence vyplývá, že Leopold podal žádost o zplnoletnění již v průběhu roku 1911. Pia v jednom ze svých listů Leopoldovi napsala: „...so lange Deine Grossjährigkeitserklärung nicht erfolgt ist. Du schreibst, Du willst Dich um diese Angelegenheit bemühen, wie gedenkst Du das zu machen? Eigentlich möchte man meinen, der Doktor sei ein genügender Beweis, dass du reif bist für die Grossjährig. Aber dein Vater scheint das nicht zu finden od. will es nicht finden. Wenn Du etwas für die Sache tun kannst, dann tue es, aber glaube nicht, dass ich Dich zu einem früheren Abschluss [der Ehe] drängen will [...].“⁷³⁾ V témže dopise zároveň Pia nabádala Leopolda k opatrnosti a projevovala obavu, aby jeho snahou o uspíšení sňatku vše nezhatil, když psala: „Deine Frau zu sein, ist mein schönsten Traum u. je früher er in Erfüllung geht, um so länger werden wir glücklich sein. Das ist der Vorteil, aber lieber nicht wegen des Vorteiles alles verpatzen, darum bitte sei vorsichtig.“⁷⁴⁾ Leopoldovi na předčasném dosažení plnoletosti velmi záleželo. Aby neohrozil získání potřebného osvědčení, zapřel své mladší sestře, že je zasnouben, když ho s tímto faktem konfrontovala.⁷⁵⁾

Zajímavé ovšem je, že ačkoliv kladného vyřízení žádosti a předčasněho zplnoletnění Leopold dosáhl,⁷⁶⁾ sňatek s Piou uzavřel až o téměř dva

moci, když je otec se schválením výslovně propustí nebo když dvacetiletému synovi dovolí, aby vedl vlastní domácnost.“ (zde ve znění pozdějších předpisů z roku 1925).

73) „...tak dlouho není schváleno Tvoje prohlášení plnoletosti. Píšeš, že se chceš v této záležitosti pokoušet, jak to hodláš udělat? Vlastně by si člověk myslel, že doktor by měl být dostatečným důkazem, že jsi zralý pro plnoletost. Ale Tvůj otec, zdá se, to nevidí nebo to nechce vidět. Pokud pro to můžeš něco udělat, pak to udělej, ale nemysli si, že Tě chci tlačit k dřívějšímu uzavření [sňatku].“ Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 118, inv. č. 518, Korespondence Pii Waitz Leopoldovi, dopis z 22. srpna 1911.

74) „Být Tvou ženou je můj nejhezčí sen a čím dříve se uskuteční, tím déle budeme šťastni. To je výhoda, ale raději kvůli výhodě všechno nezapackat, proto prosím buď opatrný.“ Viz tamtéž.

75) Tamtéž, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 19. srpna 1911.

76) Vyplývá to z dokumentu *Entlassung aus der väterlichen Gewalt* z 27. prosince 1911: „Vom k. k. Bezirksgerichte in Přelouč, wird die Erklärung des hochgeborenen Herrn Johannes Grafen von Thun-Hohenstein, k. u. k. Kämmerer, fideikommissherr und Herrschaftsbesitzer in Choltic, seinen am 10. Dezember 1888 geborenen Sohn, Herrn JuDr. Leopold Grafen von Thun-Hohenstein in Choltic aus der väterlichen Gewalt zu entlassen, pflegss-

roky později, krátce předtím než dokončil univerzitu v Lipsku. Leopold si totiž hodlal vzít Piu až poté, co se stane docentem nebo alespoň bude mít hotov habilitační spis.⁷⁷⁾ Důvody byly finanční, neboť ze stávajícího příjmu by podle vlastních slov nebyl schopen dlouhodobě udržovat domácnost.⁷⁸⁾ Zdá se tedy, že podnětem k získání předčasné plnoletosti byla především možnost rozhodovat samostatně o svém životě. Ostatně často si Leopold v dopisech stěžoval, že jeho záměry rodina nebere vážně. Ačkoliv tedy sám v souladu s vlastní zodpovědností a cílevědomostí se svatbou nepospíchal, chtěl, aby rodina tento jeho úmysl s definitivní platností akceptovala, tak jako on přijal fakt, že se bude muset vzdát dědictví a živit rodinu pouze z vlastního příjmu. Leopold kladl důraz především na to, „*um nicht gehindert zu sein mir durch eigene Arbeit eine Existenz zu gründen.*“⁷⁹⁾ Svatba Leopolda a Pii se konala 15. března 1913 v Innsbrucku v kapli sv. Jakuba, pouze v nevěstině kruhu rodinném (svědky byli továrník Oswald Waitz, otec nevěsty, a její strýc prof. Dr. Gustav Pommer. Oddávajícím byl msgr. Dr. Sigismund Waitz, profesor teologie).⁸⁰⁾ Leopold si tedy nerovnorodý sňatek prosadil i proti vůli členů své rodiny. Jeho vzpoura vůči tradici a popření zodpovědnosti vůči vlastní rodině měly své důsledky. Obě sestry, nutno říci, že v dané době stále ještě svobodné, se nehodlaly smířit s tím, že jejich švagrovou bude dáma bez odpovídajícího původu. Leopold dal ovšem jednoznačně přednost své lásce a v prosinci 1912 svým sestrám oznámil, že se s nimi dále nechce stýkat, neboť hanobily jeho vyvolenou a zásadně nesouhlasily s jejich milostným vztahem. Sdělil jim, že vztah s Piou bere smrtelně

chaftsbehördlich genehmigt. Von der Zustellung dieser Urkunde an erlangt Herr JuDr. Leopold Graf von Thun-Hohenstein in Rücksicht seiner Person und seines Vermögens die Rechte eines Volljährigen.“ Zkrácený překlad do češtiny zní: „C. a k. okresním soudem v Přelouči bylo schváleno prohlášení vysoce urozeného Pana Jana hraběte Thun-Hohensteina o propuštění z otcovské moci jeho syna Leopolda...“ Viz *tamtéž*, kart. 101, inv. č. 1329, 27. prosince 1911.

77) Dosáhnout docentury a nastoupit akademickou profesní dráhu se mu ale pravděpodobně nepodařilo. Později užíval pouze titulu JUDr. a záhy po ukončení studia nastoupil dráhu státního úředníka. K úsilí o dosažení docentury viz *tamtéž*, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopisy z 28. srpna 1911 a 8. prosince (dále s. d., patrně 1912).

78) *Tamtéž*, dopis z 8. prosince (dále s. d., patrně 1912).

79) „...*aby mi nebylo bráněno založit existenci skrze vlastní práci.*“ Viz *tamtéž*, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 28. srpna 1911.

80) *Tamtéž*, kart. 101, inv. č. 1330, Trauungsschein, 15. března 1913.

vážně a ožení se s ní, neboť „*ich im 3 Jahren die Überzeugung gewonnen habe, dass Du mir eine gute Lebesgefährtin sein wirst.*“⁸¹⁾

Často se podobný provinilec z řad šlechty musel po sňatku vzdát nároku na dědictví, rodového jména a navíc se musel vyrovnat se společenským odsouzením.⁸²⁾ Leopold ale nakonec nemusel nést tak tvrdé důsledky svých činů jako sankci za provinění vůči tradici a vážnosti rodu – ponechal si rodové jméno, které zároveň získala i jeho choť a dcera Eleonora Sophie, která se z tohoto nerovnorodého svazku narodila.⁸³⁾ A nedošlo ani na vydědění, jímž Leopoldův otec hrozil. Přestože nerovnorodé sňatky byly v kruhu vysoké šlechty odsuzovány, neznamenal nutně mesaliance zpřetrhání rodinných vazeb a definitivní rozchod s rodinou, potažmo šlechtickou společností. I Leopoldův případ je toho dokladem. Jeho otec se dokonce později snažil Piu přijmout do rodiny – dokladem budiž, že mu Pia tykala, v dopisech ho oslovovala „*Lieber Vater*“, on ji „*Liebe Schwiegertochter*“⁸⁴⁾ – ačkoliv k tomuto smíření patrně došlo až pět let po nechtěné svatbě. Pro období 1913 až 1918 se v rodinném archivu nenachází žádná vzájemná korespondence mezi Janem Rudolfem a mladými manželi. Zdá se tedy, že styky byly dlouhých pět let zcela přerušeny.

K zásadní změně došlo až koncem roku 1918, kdy byl Leopold vyzván svým otcem, aby s Piou a dcerou Eleonorou Sophií⁸⁵⁾ přesídlil z Innsbrucku, kde žili,⁸⁶⁾ do Choltic a ujal se správy rodového majetku. Jan Rudolf to poz-

81) „...za 3 roky jsem nabyl přesvědčení, že mi budeš dobrou životní družkou.“ Viz *tamtéž*, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 13. prosince 1912. Dopis, v němž Leopold oznámil sestrám, že s nimi hodlá přerušit kontakt, byl datován 11. prosince t. r.

82) H. STEKL – M. WAKOUNIG, *Windisch-Graetz*, s. 68.

83) Narodena 9. ledna 1916. Ve studované korespondenci bývá označována zásadně jako „Mädi“, tj. děvčátko.

84) „*Milý otče*“, „*milá snacho*“.

85) Z dopisů Jana Rudolfa vyplývá, že teprve v roce 1918 viděl svou vnučku poprvé, a to na zaslaných fotografiích. Když zval toho roku syna do Choltic, psal: „*Nimm Mädi mit! Und Pia, wenn es möglich, auch.*“, „*Vezmi Mädi s sebou! A Piu také, je-li to možné.*“ Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 118, inv. č. 1511, dopisy Jana Rudolfa synovi Leopoldovi ze dne 15. listopadu 1918 a 2. prosince 1918.

86) Leopold od roku 1913 pracoval jako státní úředník tyrolského místodržitelství v Bozen, posléze od roku 1917 jako koncipista v Úřadu místodržitele u zemské vlády v Innsbrucku. Koncipistou byl jmenován po třech letech státní služby a úspěšném absolvování úřední zkoušky („*mit gutem Erfolg*“). Viz *tamtéž*, kart. 101, inv. č. 1329, *Amtszeugnis*, 24. listopadu 1916. Srov. zrušení pracovního poměru v Bozen poté, co byl jmenován koncipistou a nastoupil do úřadu v Innsbrucku, 24. října 1917.

ději zdůvodnil takto: „*Nothgedrungen* (sic!) *wegen meiner Schlaflosigkeit u. Aufregung über dem Zusammenbruch Oesterreichs, Pensionierung* [...] *haben mich bewogen/ Poldi zu ersuchen/ die Führung der Geschäf* (sic!) *zu übernehmen!*“⁸⁷⁾

K tomuto kroku Jana Rudolfa jednoznačně přivedl především rozpad monarchie a vznik samostatného Československa. Ostatně i jiní šlechtici přenechávali v této době správu rodinných statků svým synům, kteří byli lépe připraveni na nástrahy nové doby. Záhy po vzniku republiky byla přijímána řada legislativních opatření, která pro šlechtu znamenala konec starých pořádků.⁸⁸⁾ Jan Rudolf o těchto společenských změnách referoval synovi: „*Es wird von Abschaffung des Adels, Orden, einziehung* (sic!) *der Guter* [gesprochen]: *welche den protest. Adeligen nach der Schlacht v. Weissen Berg confiscirt* (sic!) *wurden, auftheilung* (sic!) *des Grossgrundbesitz usw. Wie du siehst, ganz nach russischen Muster*“⁸⁹⁾ a upozorňoval Leopolda: „*hier muss du Dein Tschechoslowakischen Herz entdecken, wirst* (sic!) *ein einfacher Bürger Thun.*“⁹⁰⁾ Leopold považoval – ve výjimečné shodě s otcem – zásah do ekonomické moci šlechty i její omezení sociálního kapitálu za „*Errungenschaften unseres marxistischen Zeitalters*“.⁹¹⁾

Zatímco Jan Rudolf udělal první krok ke smíření a přizval syna s jeho rodinou do Choltic, Leopoldova neprovdaná sestra Ernestine (Nesti)⁹²⁾

87) „*Donucen kvůli mé nespavosti a rozčilení z rozpadu Rakouska, penzionování* [...] *mě přimělo, požádat Poldiho, aby převzal vedení záležitostí.*“ Viz *tamtéž*, kart. 102, inv. č. 1334, dopis Jana Rudolfa snaše Pie ze dne 15. září 1919.

88) Zákon 61/1918 Sb. ze dne 10. prosince 1918, „*jímž se zrušují šlechtictví řády a tituly*“ (novelizace z 10. dubna 1920 a Zákon 268 ze dne 21. října 1936 o řádech a titulech). Zákon o zrušení fideikomisů č. 179/1924 Sb. První pozemková reforma probíhala v letech 1919–1936. Vymezoval ji zákon záborový z 16. dubna 1919, který stanovil zábor pozemků nad 150 ha zemědělské a 250 ha veškeré půdy. Následoval jej přidělový zákon z 30. ledna 1920 a náhradový zákon z 8. dubna 1920.

89) „*Mluví se o zrušení šlecht, řádů, zabavení statků, které byly po bitvě na Bílé Hoře konfiskovány protestantské šlechtě, parcelaci velkostatků atd. Jak vidíš, zcela podle ruského vzoru.*“ Viz SOA Zámrsr, RA Thunů Choltice, kart. 118, inv. č. 1511, dopis Jana Rudolfa synovi Leopoldovi ze dne 21. listopadu 1918.

90) „*...musíš zde odkrýt své československé srdce, budeš obyčejným občanem Thunem!*“ Viz *tamtéž*.

91) „*...vymoženosti naší marxistické doby.*“ Viz *tamtéž*, kart. 101, inv. č. 1330, Leopold Thun-Hohenstein, *Meine Vorstellung*, s. d.

92) Můžeme se pouze domnívat, neboť doklady nám schází, do jaké míry nevalná finanční situace rodiny, a tedy i absence věna, vzala Nesti možnost se provdat. Údělem neprovdaných šlechticů býval často vstup do kláštera. Nesti do něj nevstoupila, ačkoliv její nejlepší přítelkyně ano: „*Nesti war Sonntag in*

byla zásadně proti: „Nesti [...] feierlichst erklärt, dass Sie weder nach Choltitz noch St. Oswald kommt, wenn Du hier einziehst mit Frau u. Kind, nun ist dies alles nur Psychose in Folge des Krieges u. der Revolution.“⁹³⁾ I přesto Leopold v lednu 1919 skutečně odjel do Choltic, kde byl otcem zplnomocněn ke správě rodinného majetku. Ovšem jak se záhy ukázalo, každý z nich si plnou moc vykládal jinak. Ačkoliv Jan Rudolf svému synovi krátce předtím tvrdil: „Ich brauche eine junge energische Kraft, da ich selbst nicht mehr viel leisten kann es ist daher das natürlichstes Sache, dass ich Dir in Allen einführe, dann es Dir definitiv übergebe.“⁹⁴⁾

Na jaře téhož roku přesídlil Leopold do východních Čech s celou rodinou a ocitl se záhy v těžké situaci, neboť hospodářství bylo zanedbané a neprosperující, a kromě toho soužití s otcem v Cholticích bylo značně problematické.⁹⁵⁾ Jan Rudolf i přesto, že byl velkostatek ve velmi špatné finanční situaci, vedl značně rozmařilý život. Od počátku roku 1919 se zjevně zhoršil jeho psychický a fyzický stav. Stěžoval si prakticky v každém dopise na nespavost, která ho patrně trápila od dob první světové války. Vypořádal se s ní pomocí „radikale Kur – Flasche Rotwein“.⁹⁶⁾ Alkohol

*Prag ihre beste Freundin vor ihren Eintritt ins Kloster zu trösten.“, „Nesti byla v pondělí v Praze utěšit svou nejlepší kamarádku před vstupem do kláštera.“ Viz tamtéž, kart. 118, inv. č. 1511, dopis Jana Rudolfa synovi Leopoldovi z roku 1918 (blíže s. d.). Platila zásada, že o neprovdanou šlechtičnu se měl postarat její bratr se svou rodinou. Viz Milena LENDEROVÁ, *K hřichu i k modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999, s. 74. Ovšem špatné vzájemné vztahy způsobily, že Nesti se patrně ujali Sternbergové ze Zásmuk a Častolovic, tedy rodina její zemřelé matky. Vyplývá to z Leopoldovy korespondence z válečných let, kde mu vnucený správce sděluje, že se jeho sestra musí ze Zásmuk vystěhovat poté, co na ně byla uvalena vnucená správa. Viz SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 101, inv. č. 1332, dopis z 28. června 1942.*

93) „Nesti slavnostně prohlašuje, že nepřijede ani do Choltic ani do Sv. Osvalda, pokud se sem nastěhuje se ženou a dítětem, nu je to všechno jen psychóza v důsledku války a revoluce.“ Viz tamtéž, kart. 118, inv. č. 1511, dopis Jana Rudolfa synovi Leopoldovi ze dne 21. listopadu 1918.

94) „Potřebuji mladou energickou sílu, protože já sám už mnoho nemůžu poskytnout, je proto nejsamozřejmější věcí, že Tě do všeho uvedu, potom ti To definitivně předám.“ Viz tamtéž, dopis Jana Rudolfa synovi Leopoldovi ze dne 2. prosince 1918.

95) Nutno dodat, že soužití v Cholticích nemělo dlouhého trvání, Jan Rudolf totiž přesídlil do tyrolského Bozen, kde rodina vlastnila vilu. Viz tamtéž, kart. 102, inv. č. 1334, Řízení o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa. Výpověď Leopolda Thun-Hohensteina (v češtině). Datum na konceptu 2. září 1920.

96) „...radikální kůry – lahve červeného vína.“ Viz tamtéž, kart. 118, inv. č. 1511, dopis Jana Rudolfa synovi Leopoldovi ze dne 15. listopadu 1918.

ovšem, dá-li se tak soudit podle korespondence, měl na jeho duševní stav značně negativní vliv.⁹⁷⁾

Leopoldův otec měl rovněž četné zdravotní problémy (vysoký krevní tlak, diabetes a řadu dalších potíží), které si vyžádaly léčení v lázních v Karlových Varech. Vysoké náklady na léčbu a především rozmařilý život Jana Rudolfa byly jádrem četných sporů mezi ním a Leopoldem, k čemuž přistupovaly neshody v oblasti vedení velkostatku. Zatímco Leopold se po zplnomocnění a návratu do Choltic snažil postavit zdejší velkostatek na nohy, otec o něj naprosto nejevil zájem a usiloval především o získání stále dalších finančních obnosů pro svou potřebu. Jakýkoliv Leopoldův zásah do uspořádání hospodářských poměrů pak byl jeho otcem vnímán jako „vměšování se do správy“ a „zneužití generální plné moci“, takže jeho zplnomocnění ke správě majetku zase odvolal.⁹⁸⁾ Vedle kompetenčních sporů mezi synem a otcem v této souvislosti vyplávaly na povrch staré rány. Zdá se, že Leopoldův otec byl přesvědčen, že jeho syn byl ovlivněn a nabádán Piou, kterou ve skutečnosti zjevně vnitřně nikdy zcela nepřijal: „Jedenfalls steckt dahinter der Weiberock [...] Erinnerst du Dich/dass Du mir persönlich die Auserung (sic!) gemacht/dass man [...] intrigirt / warum Du nicht [...] Weibetratsch mehr „Ach was“ oder „Alkohol“ wirst Du über diese ernste sache (sic!) nicht hinwegkommen / das ist eine perfiede persönliche Insinuation / ich hätte eher mehr Grund mich über Dich zu beklagen/aber mir ist alles schon so gleichgültig. Nur eins nicht/so lange ich Herr bin/werde ich alein (sic!) Herr bleiben/ und wenn Dir das nicht recht/so ziehe die Konsequenzen daraus / aber um den Finger las (sic!) ich mich nicht wickeln [...]“.⁹⁹⁾ Na otcovu výtku mu Leopold odpovídal: „Ich

97) Odvozuji tak z nápadného rozdílu v dopisech, které Jan Rudolf psal před rokem 1919, které byly plné vtipu a nadsázky. Posléze se mění jejich tón i obsah a výrazně se zhoršuje jejich gramatická správnost. Právě v této době také začal Jan Rudolf používat namísto interpunkce lomítka. Dopisy jsou nesouvislé a mnohdy nesrozumitelné. Nepochybně ale Jan Rudolf holdoval alkoholu dlouhodobě. Ovšem právě kolem roku 1919 si jeho dlouholetý alkoholismus v kombinaci s diabetem začal vybírat svou daň. Jan Rudolf ztrácel schopnost racionálního uvažování, což se projevovalo jednak ve vztahu k okolí, jednak právě v oblasti hospodaření, z čehož patrně vycházely spory o správu velkostatku.

98) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 102, inv. č. 1334, Řízení o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa. Výpověď Leopolda Thun-Hohensteina (v češtině). Datum na konceptu 2. září 1920.

99) „Každopádně za tím vězí ženská sukeň. [...] Vzpomínáš si, že jsi mi osobně prohlásil, že se [...] dělají intriky. Proč už ženské tlachy „Ach co“ a „Alkohol“, tyto vážné věci, nepřekonáváš. To je proradné osobní nařčení. Já bych měl více důvodů si na Tebe stěžovat, ale mně už je vše lhostejné. Jen jedno ne,

habe Generalvollmacht bekommen ohne weitere Instruktionen. [...] Die Tatsache, dass Du hier „Herr“ bist, habe ich nicht bestritten. Der Widerruf der Verfügungsberechtigung, die hinterrücks und ohne mich davon zu verständigen verfolgt ist, initiiert eine schwere grundlose Beleidigung meiner Person, für (sic!) die ich Genugtuung verlange. Meine Frau hat mit dieser Sache nichts zu tun. [...]⁽¹⁰⁰⁾ Žádal otce, aby vzal odvolání plně moci zpět.

Do jejích sporů aktivně vstupovala i Pia a prosila svého tchána, aby se s Leopoldem smířil: *„Es hat mir leid getan, dass Du mir auf meine Bitte um Aussöhnung zwischen Dir u. Poldi keine direkte Antwort gegeben hast. [...] Mehr als ich getan habe, kann man nicht tun, das andere liegt bei Dir. [...] Poldi trotz allem bereit war den ersten Schritt zu tun.“*⁽¹⁰¹⁾ Jan Rudolf na její list reagoval poněkud jízlivě: *„Es ist ganz merkwürdig/ dass in Poldis Abwesenheit Du mir geschrieben [hast]/ wo er mich doch geschrieben [hat]/dass Du in unserer Streitsache nichts zu thunen (sic!) hast=!!! Du willst also schlichten/Varum (sic!) hast Du nicht verhindern können/dass Poldi seinen Vater solche infame Briefe schreibt/die ich so bald nicht vergessen kann.“*⁽¹⁰²⁾ A dostal od Pii následující odpověď: *„Wenn du jemals den Eindruck hattest, dass Poldi sich durch seine Vollmacht zu viel Freiheiten erlaube womit Deinem Gelde anrückt u. unrechtliche Einrichtungen schaffen wolle, so kann ich Dich versichern dass dem gewiss niemals so war. Poldi ist naturgemäss mit jenigen u. frischem Eifer die Stelle getreten, die Du ihm angewiesen hast...“*⁽¹⁰³⁾

dokud jsem zde pán, zůstanu sám pánem a pokud se Ti to nelíbí, vyvod' z toho důsledek, ale okolo prstu se omotat nenechám [...]“ Viz tamtéž, kart. 102, inv. č. 1334, dopis od Jana Rudolfa synovi Leopoldovi, Karlovy Vary, 11. září 1919.

100) *„Dostal jsem plnou moc bez dalších instrukcí. [...] Skutečnost, že jsi zde „pánem“, jsem nepopíral. Odvolání dispozičního práva, které bylo učiněno za mými zády bez toho, aniž bych byl vyrozuměn, mi působí těžkou urážku, za niž požaduji zadostiučinění. Moje paní s tím nemá nic společného.“* Viz tamtéž, kart. 118, inv. č. 1511, Jan Rudolf, Korespondence od syna Leopolda, dopis ze dne 11. srpna 1911.

101) *„Mrzelo mě, že jsi mi nedal žádnou přímou odpověď na mou prosbu o smíření mezi Tebou a Poldim. [...] Více než jsem udělala, už se udělat nedá, další záleží na Tobě. [...] Poldi byl přese všechno připraven udělat první krok.“* Viz tamtéž, kart. 118, inv. č. 1511, Jan Rudolf, Korespondence od snahy Pii, s. d.

102) *„Je opravdu zvláštní, že jsi mi napsala v Poldiho nepřítomnosti, kde on mi psal, že s naší pří nemáš co dělat!!!! Ty chceš tedy usmířovat. Proč jsi nemohla zabránit, aby Poldi psal svému otci takové zlé dopisy, na které hned tak nezapomenu.“* Viz tamtéž, kart. 102, inv. č. 1334, dopis od Jana Rudolfa synovi Leopoldovi, Karlovy Vary, 15. září 1919.

103) *„Pokud jsi měl někdy dojem, že Poldi si prostřednictvím plně moci dovolil příliš volnosti, čímž se dotkl Tvých peněz, podnikal protiprávní kroky,*

Stálé vzájemné neshody vedly Jana Rudolfa k tomu, že opět hrozil Leopoldovi vyděděním a patrně k tomu podnikl určité kroky ve smyslu sepsání nové závěti. Jak si Leopold stěžoval Pie v dopise z června 1920: „*Ich habe also doch etwas über den Inhalt des Testaments erfahren. [...] der gute Vater hat einige Bemerkungen gemacht und zwar fragte er, ob Du in der Hoffnung seiest, ob die Fideikomnisse aufgehoben werden, dann sagte es mir ich solle mich tummeln einen Sohn zu bekommen, weil „natürlich nach slawischen Recht“ meine Erbrechte auf den Neffen Haugwitz übergehen würden. Also hat er mich enterbt für einen Fall, dass ich keinen Sohn habe oder er hat bestimmt, dass nach meinem Tode der Neffe Haugwitz mein Nachfolge wurde.*“¹⁰⁴⁾ Ostatně primární funkcí manželství, zvláště v prostředí vysoké šlechty, bylo zajištění mužského potomka, a tím i zachování rodu.¹⁰⁵⁾ Skutečnost, že Leopold s Piou ani po sedmi letech manželství nepřivedli na svět syna, nýbrž jedinou dceru, ohrožovala zachování choltické rodové větve Thun-Hohensteinů. Vzhledem k tomu, že vzájemné vztahy Pii, Leopolda a jeho otce byly značně konfliktní, Leopold vnímal novou závěť jako útok vůči sobě a své choti. A v kontextu ostrých sporů, které jsou demonstrovány výše citovanými dopisy, se zdá, že tomu tak skutečně bylo.

Jan Rudolf nabídl totiž svému zeti, manželovi Leopoldovy sestry Caroliny Marie,¹⁰⁶⁾ Karlu Haugwitzovi (1874–1948) z Osové na Moravě (otci zmiňovaného synovce) převzetí správy choltického velkostatku, což ovšem Haugwitz, „*znaje místní poměry*“, odmítl.¹⁰⁷⁾ Pro Leopolda byl však tento otcův krok pověstnou poslední kapkou a rozhodl se nechat na otce uvalit kuratelu. U okresního soudu v Přelouči bylo v prosinci 1920

tak Tě můžu ujistit, že to tak určitě nikdy nebylo. Poldi přirozeně nastoupil na místo, kterým jsi ho pověřil, s čerstvým zápalem...“ Viz *tamtéž*, kart. 118, inv. č. 1511, Jan Rudolf, Korespondence od snahy Pii, s. d.

104) „*Dozvěděl jsem se přece něco o obsahu té závěti. Dobrý otec měl nějaké poznámky, a sice se ptal, jestli jsi v očekávání, zda budou zrušeny fideikomisy, potom říkal, že bych si měl pospíšet, abychom měli syna, protože „samozřejmě podle slovanského práva“ by má dědičná práva přešla na synovce Haugwitz. Tedy mě vydědil pro ten případ, že nebudu mít syna nebo určil, že po mé smrti bude mým následníkem synovec Haugwitz.*“ Viz *tamtéž*, kart. 118, inv. č. 158, dopis Leopolda své choti Pie z 30. července 1920.

105) H. STEKL – M. WAKOUNIG, *Windisch-Graetz*, s. 59.

106) Svatba Caroliny Marie a Karla Haugwitz se uskutečnila 30. dubna 1914 ve Wenen. Marie Carolina se stala Haugwitzovou druhou ženou. Sňatek se konal rok po skonu jeho první choti Sophie Baworow-Baworowské.

107) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 102, inv. č. 1334, Řízení o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa, Výpověď Leopolda Thun-Hohensteina (v češtině). Datum na konceptu 2. září 1920.

zahájeno řízení o zbavení svéprávnosti Jana Rudolfa pro „*choromyslnost, případně slabomyslnost a alkoholismus*“ z podnětu Leopolda Sternberga z Častolovic a Zásmuk a Dr. Jaroslava Thun-Hohensteina z Děčína.¹⁰⁸⁾ Toto řízení bylo ovšem v únoru 1921 zastaveno.¹⁰⁹⁾ Návrh na zastavení řízení podal sám Leopold poté, co uzavřel s otcem notářsky ověřenou smlouvu, která obsahovala „*pro pád zrušení fideikomisu ustanovení, že mě toto jmění na úmrtí daruje, že se vzdává práva toto darování odvolati*“.¹¹⁰⁾

Leopold si tak včas zajistil dědictví majetku choltické větve rodu Thun-Hohenstein, neboť Jan Rudolf brzy poté, 5. června 1921, ve věku třiašedesáti let v Brixenu zemřel.¹¹¹⁾ Nezanechal po sobě žádnou závěť, a tak neměl Leopold problém získat Choltice a vilu St. Oswald v tyrolském Bozen na základě uzavřené smlouvy, neboť její platnost nebyla nikým z příbuzných napadena.¹¹²⁾ V souvislosti s otcovou smrtí však znovu vyplavaly na povrch problematické vztahy sourozenecké. Leopoldova mladší sestra Nesti jej totiž obvinila, že právě on byl vinen smrtí otce, který z beznaděje nad synovým nerovnorodým sňatkem začal pít a v důsledku toho zemřel.¹¹³⁾

Ani po otcově smrti se Leopoldův rodinný život neodvíjel příliš šťastně. Pia byla dlouhodobě nemocná, v roce 1919 ji byla diagnostikována tuberkulóza, která ji prakticky upoutala na lůžko.¹¹⁴⁾ Pia trávila mnoho času v Tyrolsku či Švýcarsku, kde podstupovala léčebné kúry. S nemocí dlouho bojovala, ovšem v roce 1930 se její stav zhoršil, čemuž se zjevně Leopold

108) *Tamtéž*.

109) A to i přes řadu Leopoldem snesených důkazů otcovy nepřičetnosti, jako například četných dopisů, které jasně dosvědčují naprostou nesouvislost jeho myšlenek, starost pouze o pokrytí vlastních nákladů, nabádání k prodeji částí velkostatku v době, kdy bylo zákonem o obestavení velkostatku jakékoliv disponování s majetkem nemožné, a které v neposlední řadě jsou dokladem jeho vznětlivosti a hrubosti vůči svým blízkým.

110) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 102, inv. č. 1334, dopis Leopolda Thun-Hohensteina advokátu JUDr. Adolfo Meissnerovi z 31. ledna 1921 a dopis Leopoldovi Thun-Hohensteinovi od advokáta JUDr. Adolfa Meissnera z 5. února 1921.

Při uzavření smlouvy před notářem figurovali jako svědci asistenti nemocnice v Brixenu, Dr. Röggl a Dr. Mörl, kteří „*převzali záruku za přičetnost starého pána při uzavření smlouvy*“.

111) *Tamtéž*, kart. 101, inv. č. 1330, Úmrtní list Jana Rudolfa Thun-Hohensteina. Příčinou smrti byla určena cukrovka.

112) *Tamtéž*, kart. 132, inv. č. 2146, Korespondence Leopolda Thun-Hohensteina Pie Waitz, dopis z 11. června 1921.

113) *Tamtéž*.

114) *Tamtéž*, kart. 132, inv. č. 2131, Diagnóza pacientky Pii Thun-Hohenstein, 22. května 1919.

zdráhal uvěřit. Pouhých šest měsíců před její smrtí Leopold své choti napsal: „*Hauptsache ist dich nicht gehen zu lassen, Du musst Sich fassen, Dein Standpunkt Du seiest eben tuberkulos ist falsch. Das hindert die Heilung, an der Chr.[istlichen] Wissenschaft ist was dran [...]. Gegensuggestion heilt. Blosses Leugnen hilft nichts, der Wunsch, die Hoffnung u. der Wille besser zu werden ist für den Patienten glaubwürdiger u. wirkt.*“¹¹⁵⁾ Leopold se věnoval od poloviny dvacátých let 20. století léčitelství, patrně v souvislosti s onemocněním své ženy, které nedokázala lékařská věda pomoci.¹¹⁶⁾ Začal tedy věřit v sílu bylin, homeopatie a především vlastní vůle a víry v uzdravení. Ani přírodní léčba ale nepřinesla jeho ženě úlevu. Pia zemřela v Cholticích 18. října 1930 ve věku devětatřiceti let.¹¹⁷⁾

Uzavřela se tak jedna kapitola Leopoldova života, naplněna řadou strastí a konfliktů, ale také upřímnou láskou k Pie. Ačkoliv Leopold, patrně pod jejím vlivem, protestoval proti tradičním normám svého stavu a chtěl s „tímto světem skoncovat“, s postupem doby se přece jen nedokázal a patrně ani nechtěl odpoutat od sociální vrstvy, z níž pocházel, od jejích zvyklostí a tradic.¹¹⁸⁾ Ovšem s jednou zásadní výjimkou. Neuběhly ani dva roky od smrti jeho první choti, když Leopold znovu vstoupil do svazku manželského. I tentokrát se vydal cestou mesaliance. O svém osobním štěstí, tedy o výběru své životní družky, rozhodoval zásadně sám, bez ohledu na pravidla endogamie. Oženil se v Cholticích 30. července 1932. Jeho vyvolenou se stala o šestnáct let mladší dcera majitele průmyslového závodu Irene Hirnigel (nar. 19. listopadu 1904), povoláním učitelka, která pocházela – stejně jako jeho první choť – z oblasti jižního Tyrolska. Z manželství se v rozmezí šesti let narodily tři děti – Marie Kristina (nar. 28. listopadu 1933), Romedius (nar. 27. prosince 1934) a Berchtold Adam

115) „*Hlavní je, nenechat Tě odejít, musíš se držet, Tvé hledisko, že máš právě tuberkulosu, je špatné. To zabraňuje léčení, na křesťanské vědě něco je [...] Autosugesce léčí. Pouhé zapření nepomůže, přání, naděje a vůle, aby bylo lépe, je pro pacienty hodnověrnější a pomáhá [...]*“ Viz tamtéž, kart. 118, inv. č. 518, Dopis Leopolda choti Pie z 6. dubna 1930.

116) K. HUKALOVÁ, *Esoterické zájmy v životě Leopolda hraběte Thun-Hohensteina (1888–1944)*, s. 31.

117) SOA Zámrsrk, RA Thunů Choltice, kart. 101, inv. č. 1330, Úmrtní list Pii Thun-Hohenstein.

118) Z úředníka rakouského byrokratického aparátu pohrdajícího šlechtickou společností se stal po roce 1918 velkostatkář zakládající si na svém šlechtickém titulu – ačkoliv paradoxně ve státě, kde bylo šlechtictví zrušeno. Nezříkal se ani šlechtické společnosti a zábav (byl častým hostem či pořadatelem honů a také členem Pražské Ressource).

(nar. 19. dubna 1939). V červnu 1941 provdal Leopold svou prvorozenou dceru Eleonore.¹¹⁹⁾ Svých dětí z druhého manželství si ovšem Leopold Thun-Hohenstein dlouho neužil. Zemřel 29. září 1944.¹²⁰⁾ Velkostatek Choltice tak přišel o svého posledního majitele. Po druhé světové válce byl majetek Leopolda Thun-Hohensteina zabaven na základě dekretu č. 12/1945 Sb. z 21. června 1945 o konfiskaci majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.¹²¹⁾

119) SOA Zámorsk, RA Thunů Choltice, kart. 101, inv. č. 1333, Svatební oznámení Eleonore Thun-Hohenstein a Roberta Schmitze z 22. června 1941. Eleonore se provdala za příslušníka Schutzpolizei Roberta Schmitze, s nímž po svatbě odešla do Berlína.

120) Příčinou úmrtí bylo vnitřní krvácení v důsledku prasknutí vředu na dvanácterníku a následné pooperační komplikace. Viz SOA Zámorsk, RA Thunů, kart. 101, inv. č. 1329, Lékařská zpráva z nemocnice v Pardubicích o hospitalizaci Leopolda Thun-Hohensteina ze dne 7. září 1943.

Jeho druhá choť se třemi dětmi opustili Choltice ještě před koncem války spolu s Wehrmachtem.

121) Státní okresní archiv v Pardubicích, fond ONV Choltice, 1945–1949, Konfiskace lesní půdy (Thun-Hohenstein), Vyhláška ONV v Pardubicích z 1. června 1946.

PRIVATE LIFE AND FAMILY RELATIONSHIPS OF LEOPOLD THUN-HOHENSTEIN BETWEEN 1910 AND 1930

Quest for Life Journey as Part of the Process of individuation

The article studies private life and family relationships of Leopold Thun-Hohenstein (1888–1944) of Choltice based on the analysis of manifold correspondence preserved at the State Regional Archives in Zámorsk. The observed time period from 1910 to 1930 was not only a period of structural and social turnover for Leopold but also a period of dramatic changes and problems of strictly personal character. Those were caused by his courtship and later, despite severe protests of his relatives, uneven marriage with a bourgeois girl. Such resignation to familial responsibility was probably an expression of rebellion towards his father and a form of disagreement with aristocratic tradition and morals.

The example of Leopold Thun-Hohenstein illustrates how the basic bourgeois values, such as life style aimed at individual success, the ideals of family and love were influencing also members of nobility. Leopold, probably under the influence of the bourgeois environment of his fiancé despised courtly manners, opposed traditions and norms of his social class. He underwent a process of individuation which weakened his bond to traditions and norms of nobility. He preferred, on the other hand, individual success and personal happiness to increasing the prestige of his noble family. Finding familial happiness he had missed was the highest value for him.

1918 represents a significant milestone – not only because of the collapse of the Habsburg monarchy Leopold suddenly became a citizen of Czechoslovakia, but also because relationships in his family of origin, impaired by his uneven marriage, were partially improving. Responding to his father's suggestion, Leopold moved his family to Choltice and with father's warrant began managing family property. Although Leopold's father at first strove for reconciliation, their mutual relationships soon turned contentious culminating in an attempt to impose guardianship on Leopold's father. After his father's death in 1921, Leopold became the head of the Choltice branch of the family and managed family property entirely. Although in his youth he desired to leave nobility, he nevertheless never dared to and never fully wanted to break up with it. He finally did not resign to aristocratic traditions and manners, with the only exception – he insisted on making his own decision about his personal happiness, namely in marrying his wife regardless of her social origin and the rules of endogamy. His happy family life was, however, disrupted by Leopold's wife's serious illness to which she finally succumbed in 1930.